

МОДЕЛІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СВІТІ

Актуальність теми дослідження: Особливістю сучасного світового процесу є демократизація моделей владного функціонування. Поштовхом «третьої хвилі» демократизації стало падіння комуністичного режиму. Проте демократичний транзит у пострадянських державах мав свої особливості та не завершився формуванням консолідованих демократій у всіх країнах посткомуністичного простору.

Мета дослідження: дослідження моделей демократичних переходів у пострадянських країнах.

Об'єкт дослідження: основні моделі демократичних переходів у пострадянських країнах.

Предмет дослідження: особливості моделей демократичної трансформації у кожній країні.

С. Хантінгтон визначив п'ять моделей переходів до демократії: циклічну модель, модель «другої спроби», модель «перерваної демократії»; модель «прямого переходу» та модель «деколонізації». Зазначені моделі вказують на основні чинники, послідовність і умови руху між авторитаризмом і демократією. Враховуючи сутність авторитаризму, слід зазначити, що він є стадією трансформації між тоталітаризмом та демократією. Тому, недарма, О. Романюк зазначає, що у процесі трансформації тоталітарної системи можливі декілька варіантів у переходу, зокрема: перехід до ліберальної демократії, перехід до авторитаризму та зворот до тоталітаризму. Усе це зумовлює актуальність дослідження особливостей демократичного транзиту у посткомуністичних державах.

Аналізуючи процес трансформації у пострадянських державах слід розуміти їх особливості, що полягає у відході від початкової парадигми транзитології, яка стартовим етапом трансформації ставить авторитарну систему. Натомість визначення особливостей демократизації пострадянських держав слід з усвідомлення того що початковою стадією транзиту для них є відхід від тоталітаризму до авторитарної моделі політичної системи. Так, О. Романюк запропонував декілька моделей демократичного переходу у посткомуністичних країнах на підставі аналізу емпіричних даних, що відображені у дослідженнях «Freedom House». Таким чином дослідник визначає: модель прямого переходу; модель двофазового переходу; модель «зворотного розвитку».

Сутність моделі прямого переходу полягає в тім, що після загибелі комуністичного (тоталітарного) режиму в країні встановлюється режим електоральної (процедурної) демократії, який поступово консолідується і переростає у ліберальну (структурну) демократію. Прикладом даної моделі переходу можна назвати Польщу, Словенію, Естонію, Угорщину, Словаччину, Литву, Латвію, Чехію. Про успіхи трансформації цих країн свідчить їх вступ до НАТО та ЄС.

Характерною ознакою цього типу переходу є відносно короткий період легалізації опозиції формування багатопартійності та проведення демократичних виборів. Ефективне формування електоральної демократії забезпечило селекцію нової політичної еліти та її консолідацію навколо інтегруючих політичних цінностей.

Слід зазначити, що демократизація передбачає особливий спосіб формування політичної еліти, яка розділяє демократичні цінності та є носієм державницької ідеї. В умовах демократії народ є не просто населенням а селектором політичної еліти. Тому успішність реформ у державі перед усім залежить від якості селектора, адже політичні лідери та партії у боротьбі за голоси виборців перестають бути артикулятором політичних ідей, вони пере за все ретранслюють думки мас. З огляду на це суспільство в умовах відходу від комуністичної ідеології мусить змінити свої ціннісно-просторові орієнтації.

Натомість за умов трансформації від тоталітарних режимів кардинально якісні зміни відбуваються у всіх сферах суспільного життя: політиці (заміщення монополії на владу однієї партії багатопартійною системою плюрального типу), економіці (заміна державної, адміністративно-командної системи ринковою, конкурентною), сфері культури (скасування офіційної ідеології та підпорядкованості їй суспільного розвитку).

Аналізуючи сутність демократичної політики, Ю. Габермас наголошує на важливості взаємодії влади та суспільства. Він пропонує теоретичну конструкцію «вплив» – «комунікативна влада» – «адміністративна влада»: «неформальне формування громадської думки породжує «вплив»; вплив трансформується в «комунікативну владу» завдяки таким засобам, як політичні вибори, а комунікативна влада знову трансформується в «адміністративну владу» завдяки законодавству». Стиль і принципи демократичної політики базуються на комунікативній владі, яка протиставляється і примусу держави, і ліберальній моделі «економічного егоїзму»: «комунікативна влада – результат взаємодії між юридично інституціоналізованим формуванням політичної волі і культурно мобілізованою громадськістю. Громадськість, зі свого боку, має свою основу в об'єднаннях громадянського суспільства, що цілковито відрізняється і від держави, й від економіки».

Висновки: Ураховуючи наведені чинники, зазначимо, що в перехідних країнах становлення ліберальної демократії відбувається по-різному залежно від попереднього політичного режиму. Особливість полягає у тому, що при переході від авторитарних режимів суттєві зміни системної трансформації відбуваються у політичній сфері, коли монопольна система замінюється на плюральну, тоді як у позаполітичних здійснюється лише пристосування їх раніше набутої системної якості до нового політичного режиму, тобто режиму функціонування політичної системи, що можна визначити як «пристосування»: в економіці скасовується протекціонізм стосовно корпорацій, в які вклали капітал представники старої політичної еліти; у культурі – обмеження на політичну інформацію та критику політичної влади, тобто змінюється лише політичний елемент суспільної культури – політична культура.

Список використаних джерел

1. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек . пер. с англ. М. Б. Левина. М. «Издательство АСТ» . 2004. 588 с.
2. Шаповаленко М. В. Политическое развитие современных переходных обществ: теоретические подходы и основные тенденции : монография / М. В. Шаповаленко. Харьков : Изд-во Харьк. нац. ун-та внутр. дел, 2007. – 340 с.
3. 26-ліття перших частково вільних виборів у Польщі. URL: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/209191>
4. Панасюк В. А. Особливості відбудови авторитарного режиму в сучасній Російській Федерації. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2169/Panasyuk%20VA%20Osoblyvosti%20vidbudovy.pdf?sequence=1>.